

POLITYKA KRYMINALNA. ZAPOBIEGANIE PRZESTĘPCZOŚCI.

Polityka kryminalna - to całokształt działalności państwa i społeczeństwa zmierzającej do zapobiegania i zwalczania (ale również osłabiania i ograniczania) zjawiska przestępczości.

W sensie wąskim politykę kryminalną wiąże się wyłącznie ze sferą ustawodawczą dotyczącą rozważań nad prawem karnym.

W szerokim ujęciu pod pojęciem polityki kryminalnej rozumiany jest całokształt działalności skierowanej na zapobieganie przestępczości, profilaktykę, ustawodawstwo karne, ściganie przestępstw, orzekanie sankcji i ich wykonywanie.

W ogólnym ujęciu przedmiotem polityki kryminalnej jest zapobieganie przestępczości. Obejmuje ona :

- **profilaktykę uprzedzającą** (to działania podejmowane jeszcze przed pojawieniem się zjawiska, a tym samym wystąpienia jego skutków)
- **profilaktykę objawową** (nastawiona jest na usunięcie skutków lub przyczyn zaistniałego zjawiska).

Najczęściej podejmuje się działania skierowane na realizację obu celów poprzez usunięcie skutków danego zjawiska np. karząc włamywacza i odbierając mu łup (wytworzenie przekonania o nieopłacalności dokonywania włamań).

Współczesna polityka kryminalna rozpatruje przestępstwo w kontekście społecznym i obejmuje swoim zakresem wszystkie jego fazy tj. od zamiaru jego dokonania aż do zakończenia procesu resocjalizacji sprawcy.

Polityka kryminalna jest przedmiotem badań kryminologicznych, które nie ograniczają się do problematyki zapobiegania przestępczości, czyli profilaktyki kryminologicznej, ale podejmują również empiryczne analizy polityki karnej i penitencjarnej.

POZYCJA POLITYKI KRYMINALNEJ W NAUKACH PENALISTYCZNYCH

Polityka kryminalna uznawana jest za naukę pomocniczą prawa karnego. Niekiedy uznawana jest za dział kryminologii. Ujęcie takie nie jest jednak powszechne, gdyż niektórzy autorzy traktują politykę kryminalną jako naukę odrębną.

Z polityką kryminalną związane są nauki prawa karnego :

- 1) kryminologia** (nauka, która bada przestępstwo, przestępcę i społeczną reakcję na przestępstwo w sposób niezależny od aktualnych uregulowań prawnych),

- 2) kryminalistyka** (jest nauką o rozpoznawaniu środowisk kryminalnych o wykrywaniu przestępstw i ustalaniu osób mogących być ich sprawcami, o uzyskiwaniu środków dowodowych i udowadnianiu sprawstwa oraz o zapobieganiu przestępstwom),
- 3) penologia** (nauka o karze jako zjawisku społecznym, jej historycznych uwarunkowaniach, racjonalizacji i funkcjach),
- 4) wiktymologia** (nauka o ofiarach przestępstw),
- 5) penitencjarystyka** (nauka penitencjarna - polega na wykorzystaniu wiedzy kryminologicznej dla opracowywania metod pracy resocjalizacyjnej ze skazanymi)

NAUKA POLITYKI KRYMINALNEJ A INNE DYSCYPLINY NAUKOWE

Pomocniczą rolę dla polityki kryminalnej stanowią nauki tj.

- **psychologia**,
- **socjologia**,
- **pedagogika** (zwłaszcza resocjalizacyjna),
- **psychiatria** (np. gdy chodzi o zagadnienie poczytalności oskarżonego),
- **medycyna sądowa** (np. ustalenie przyczyny zgonu, rodzaju uszkodzeń ciała),
- **filozofia** (np. zagadnienie związku przyczynowego),
- **logika i semantyka** (np. w zakresie wykładni przepisów prawa).

Nauki te nie należą do nauk prawnych czy kryminologicznych, odgrywają jednak istotną rolę w nauce i stosowaniu polityki kryminalnej.

Zakres polityki kryminalnej

Polityka kryminalna obejmuje :

- **politykę karną** (zajmuje się programowaniem zwalczania przestępczości za pomocą kar i innych środków prawnokarnych),
- **politykę tworzenia prawa karnego** (regulacje kodeksowe),

- **politykę ścigania przestępstw** (większa wykrywalność wpływa na zmniejszenie opłacalności popełniania przestępstw),
- **politykę penitencjarną** (dot. wykonywania kar, zwłaszcza kary pozbawienia wolności),
- **politykę kryminalizacyjną** (obejmuje procesy penalizacji i depenalizacji zachowań ludzkich).

Profilaktyka przestępczości - strategie walki z przestępczością

Przestępczość - oznacza zbiór czynów zabronionych przez ustawę pod groźbą kary, które popełnione zostały na obszarze danej jednostki terytorialnej, w danym czasie.

Rozmiar przestępczości - to udział zachowań przestępczych w całokształcie działalności społeczeństwa (skala przestępczości).

Podział przestępczości :

- 1. ujawniona** - (to ogół czynów przestępnych o których informacje uzyskały organy ścigania i na podstawie tych informacji wszczęły postępowanie przygotowawcze (pozorna, ponieważ nie wszystkie czyny, które w momencie wszczęcia postępowania kwalifikowano jako przestępstwa są rzeczywiście przestępstwami),
- 2. stwierdzona** - to ogół czynów, których charakter jako przestępstw został potwierdzony w wyniku postępowania przygotowawczego,
- 3. osądzona** - wyrokiem skazującym, stanowi ogół czynów, których charakter jako przestępstw został potwierdzony w wyniku postępowania sądowego,
- 4. tzw. „ciemna liczba”**, obejmuje :
 - przestępstwa, które w ogóle nie doszły do wiadomości organów ścigania,
 - ujawnione przestępstwa, których sprawcy nie zostali wykryci,
 - sprawcy wykryci, ale z uwagi na negatywne przesłanki procesowe nie dochodzi do wniesienia aktu oskarżenia lub nie zapada wyrok skazujący,
 - przestępstwa, za które sprawcy zostali skazani prawomocnym wyrokiem sądowym, jednakże nie wszystkie czyny były znane organom ścigania i objęte aktem oskarżenia,
- 5. tzw. „szara liczba”**- przestępstwa o zaistnieniu których organy ścigania wiedzą, lecz nie wszczynają postępowania ze względów taktycznych.

Źródła przestępczości ujawnionej

- statystyki policyjne (zgłoszone przestępstwa, wszczęte postępowania przygotowawcze,
- statystyki prokuratorskie (ewidencja spraw i czynności procesowych prokuratora),
- statystyki sądowe (prowadzone sprawy, skazania),
- statystyka penitencjarna (osoby osadzone w aresztach śledczych i zakładach karnych).

Swoistym paradoksem oficjalnych danych o przestępczości jest to, że faktyczna przestępczość może maleć, zaś jej statystyczne odzwierciedlenie będzie wzrastać lub odwrotnie np. zwiększy się skuteczność wykrywcza, celowe zaniżanie danych przez odpowiedzialne osoby.

Profilaktyka przestępczości

PODSTAWOWYM WARUNKIEM SKUTECZNEGO ZAPOBIEGANIA PRZESTĘPCZOŚCI JEST ROZPOZNANIE PRZYCZYN I ROZMIARÓW ZJAWISKA.

Zapobieganie przestępczości w 3 obszarach :

1. **Profilaktyka kryminalistyczna** – zespół metod i środków mających na celu uniemożliwienie lub utrudnienie dokonania przestępstwa (zabezpieczenie przed włamaniem, patrole, inwigilacja, monitoring). Obejmuje bezpośrednie działanie organów ścigania karnego, instytucji i obywateli.
2. **Polityka karna** – jej celem jest dostosowanie kary do rodzaju i okoliczności przestępstwa oraz osobowości sprawcy, aby spełniła zadanie ochrony społeczeństwa, a jednocześnie gwarantowała, jeśli to możliwe, powrót skazanego do życia w społeczeństwie,

3 etapy :

I **etap legislacyjny** (określenie norm, których naruszenie zagrożone jest sankcją karną)

II **etap realizacyjno – represyjny** (ustalenie czy zostało popełnione przestępstwo, jaką karę należy wymierzyć)

III **etap wykonawczy** (wykonanie sankcji wymierzonej przez sąd)

3. Polityka penitencjarna – problem wykonywania kary - takie ukształtowanie jej przebiegu, aby w optymalnym stopniu zrealizować funkcje resocjalizacji. Reagowanie sankcją na zachowania przestępcze.

Metody zapobiegania przestępczości

- **prewencja indywidualna** (polega na takim oddziaływaniu, aby osoba ukarana za przestępstwo nie popełniła kolejnego przestępstwa)
- **prewencja generalna** (polega na powstrzymaniu potencjalnych sprawców od popełniania przestępstw, zagrożenie karą i stanowiące zapowiedź dolegliwości mają wzbudzić motywację do zachowań zgodnych z prawem. Ten cel kara realizuje poprzez :
 - **odstraszenie** (negatywna prewencja generalna), uznaje się, że strach przed karą (zawsze stanowi dolegliwość) dla sprawcy, co może być skutecznym czynnikiem powstrzymującym,
 - **wpływ wychowawczy** (pozytywna prewencja generalna), polega na kształtowaniu świadomości na temat potrzeby przestrzegania porządku prawnego, kształtowania postawy szacunku wobec wartości chronionych przez prawo karne,
 - **działania legislacyjne** – utrudnienia prawne poprzez ograniczenie dostępności do przedmiotów służących do popełniania przestępstw, niedopuszczenie do działalności wymagającej określonych cech i kwalifikacji osób, które ich nie posiadają,
 - **zmiana środowiska naturalnego,**
 - **oddziaływania penitencjarne** (poprzez skuteczne odosobnienie osób pozbawionych wolności i ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, kształtowanie społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa,
 - **współpraca społeczności lokalnych** z policją, strażą miejską,
 - **kontrola społeczna**

Mechanizmy kontroli społecznej

- **kontrola społeczna**- rozumiana jako działalność, która zmierza do podporządkowania członków społeczeństwa normom grupowym, to jest takim regułom zachowania, które określają, jakie zachowanie jest wskazane, nakazane, uprawnione, reagowanie na przejawy naruszania ładu i porządku, na przejawy tzw. złego zachowania (wandalizm, graffiti, włóczęgostwo, spożywanie alkoholu),

SFORMALIZOWANA KONTROLA SPOŁECZNA

- czyli kto wobec kogo oraz jakimi środkami wpływa na przestrzeganie norm grupowych (agendy ochrony prawnej : sąd, prokuratura, policja, inspekcja celna, straż graniczna, agendy ochrony pozaprawnej (np. instytucje religijne),

NIESFORMALIZOWANA KONTROLA SPOŁECZNA

- brak normatywnej określoności np. kontrola wykonywana w ramach wspólnot lokalnych (tzw. sąsiedzka czujność). Ich rola polega na :

- 1) sygnalizowaniu zagrożenia przestępstwem
- 2) przekazywaniu informacji o jego popełnieniu
- 3) tworzenie „zapór” fizycznych, instalacje systemów alarmowych, monitoring, usuwanie warunków sprzyjających zachowaniom przestępczym (ciemne zaułki)

Strategie walki z przestępczością

METODY STRATEGII DESTRUKTYWNEJ :

- oparte na budowaniu krytycznych postaw wobec przestępczości. Postawy punitywne (karzące) mają pewne uproszczone podejście do problematyki przestępczości i sposobów jej ograniczania. Założenie polega na uznaniu, że skuteczny sposób walki z przestępczością to : zaostrenie kar i surowsze karanie sprawców mające odstraszyć ich i potencjalnych sprawców. Argument : należy karać surowiej przestępców, ponieważ tak chce społeczeństwo, które boi się przestępczości. Wykorzystanie poziomu lęku przed przestępczością, kształtowaną np. przez media.
- polegające na eliminowaniu zjawisk dewiacyjnych stanowiących podłoże działalności przestępczej (np. uzależnień od narkotyków i alkoholu, uczestnictwa w subkulturach) UWAGA! Wyniki badań potwierdzają że : STOSOWANIE KAR NIE MOŻE BYĆ JEDYNYM MECHANIZMEM WALKI Z PRZESTĘPCZOŚCIĄ.

METODY STRATEGII KONSTRUKTYWNEJ :

- uczenie zachowań zgodnych z prawem i obowiązującym systemem wartości, szkolenie, przekazywanie wiedzy i umiejętności w określonych dziedzinach (skutecznego poszukiwania pracy, radzenia sobie ze stresem itp.), pokazywanie jak zaspokajać podstawowe i rozwojowe potrzeby, realizować aspiracje, dążyć do społecznego awansu

Wady i zalety strategii destruktywnej i konstruktywnej

- **Strategia destruktywna**
 - szybciej i bardziej spektakularnie eliminuje zjawisko przestępczości,
 - odgrywa mniejszą rolę w kształtowaniu pozytywnej świadomości społecznej.
- **Strategia konstruktywna**

- kształtując świadomość prowadzi do wytwarzania indywidualnych mechanizmów powstrzymujących przed zachowaniami antyspołecznymi i przestępczymi
- buduje alternatywy dla zachowań przestępczych, ogranicza ich motywację